ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№8
2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 276 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirli

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi....14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna

O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari....20
Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li

Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi....25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi....30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi

Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati....33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna

Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv....39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari....44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalariga qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari....48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna

Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies....52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna

Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari....55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi

"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida....59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna

O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni....65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi

Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri....68
Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich

O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari....72
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li

Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida....76
Boypolvonov Barot Djonqobulovich

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini....81
Ismoilova Zarnigor Raximjon qizi

O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari....86
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li

Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri....90
Jumanova Ug'iloy Sodiqjonovna

Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish....96
Koshayeva Sansabila Kamiljanovna

Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni....100
Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati....105
Murodova Madina Karim qizi

Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari....108
Ortiqov Mironshoh Sodiqovich

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish 110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna

O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari 115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna

Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika 120
Sidiqova Yulduz Sobirovna

6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi 123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi

Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati 128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich

Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish 132
F. Zaynabuddinov

Развитие поликультурной компетентности студентов в образовательной среде вуза 135
Киреева Эльвина Фларитовна

Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik xususiyatlar 140
Sanayev Gayrat Shermuxamedovich

Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot madaniyatini tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish 144
Boybo'riyeva Saodat O'ralovna

Kattalar ta'limi texnologiyasi: muammolar, yondashuvlar va rivojlanish yo'nalishlari 148
Davletova A.

Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari 152
G'aniyeva Gulrux Tavakkaljon qizi

Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish 156
Madmarova Gulchexra Qodirovna

O'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatini ochib berish 160
Mamajonov Mo'minjon

Muhandislik grafikasi darslarida o'quv faoliyatining shaxsga yo'naltirilgan innovatsion modeli 165
Mamasidikova Gulnora Muhammad qizi

Sun'iy intellektga asoslangan ta'limiy resurslarning pedagogik imkoniyatlari 169
Muhiddinov Muhriddin Nuriddin o'g'li

Ijod maktablari o'quvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati 173
Nurmatova Shohistaxon Muhammadjonovna

Voleybolchi qizlarni tayyorlashning differensial vositalaridan foydalanish zarurligini, ularning o'yin ampluasini hisobga olgan holda aniqlash usullari 178
Odilova Feruzaxon Valijon qizi

PIRLS baholash tizimini qo'llash vositasida mustaqil o'qishga o'rgatishda IMEN texnologiyalaridan foydalanish 184
Olimjonova O'g'ilxon Abdurasul qizi

Yoshlar o'rtasida internet qaramligi va ijtimoiy izolyatsiya zamonaviy Maugli sindromining klinik ko'rinishlari 188
Polvanov Rasulbek Baxtiyarovich

Boshlang'ich maktabda o'zbek tili darslarida differensial ta'limdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari 192
Rasulova Nozigul Abdivahid qizi

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini takomillashtirish 196
Sharofova Nilufar Ilhom qizi

Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari (PIRLS misolida) 200
Tuxtasinova Munira Ibragimovna

Fransuz tili darslarida tabiatshunoslik atamalarini boshlang'ich sinflarda shakllantirish va o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari 204
Umarova Madinabonu Bahodir qizi

O'smir psixologik salomatligini barqarorlashtirishda art-terapiyadan foydalanishning imkoniyatlari 208
Yusupxodjayeva Umida Baxodir qizi

Nofillologlarni (filolog bo'lmaganlarni) kasbiy aloqa madaniyatiga o'rgatish maqsadida zamonaviy ingliz tilining lingvometodik tahlili 214
Zarina Itolmasova

Forsayt va qaror qabul qilishni bog'lovchi kognitiv komponentlar............219
Hasanova Sumanbar Hamroqulovna

Разработка и внедрение виртуальных лабораторных работ по биохимии для студентов фармацевтических факультетов............222
Мамадалиева Зарина

Abduqodir Shakuriyning ta'lim va tarbiya haqidagi umumiy qarash va g'oyalari: chuqur tahlil 226
Ashurova Dilrabo Isroil qizi

Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish tizimi ..230
Jakbarova Zarifaxon Solijon qizi

Badiiy-estetik qobiliyat tuzilmasi va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar............233
G. S. Kaxarova

Umumta'lim maktablarida informatika o'qitish asosida ta'limni raqamlashtirishning metodologik asoslari...236
Mamajanov Rakhmatilla Yakubjanovich

Shaxsda ma'naviy intellektni rivojlanishiga qadriyatlar yo'nalganligining ta'siri............240
Mirxoliqova Charos Xabibullayevna

O'qituvchilarning sun'iy intellekt bo'yicha kompetentligini rivojlantirishda metodik yondashuv 244
Najmetdinova Nargiza Sayfetdinovna

Ismlarning ma'noliligi va ularni o'qitishda lingvopedagogik yondashuvlar............252
Sanakulov Zayniddin Ibodullayevich

Fitnes-aerobika mashqlaridan foydalangan holda sog'lomlashtirish mashg'ulotlari uslubiyati............258
Shaxriddinova Laylo Nurxonovna

Raqamli ta'lim texnologiyalarining didaktik va "learning analytics"ning nazariy asoslari 262
Sulaymanov Zulqaynar Rajabali o'g'li

Esse yozishni o'rgatishda zamonaviy metodlar............268
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi

Iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari............272
Xujanazarova Nozima Omonjonovna

IQTISODIY MATNLAR TARJIMASINI O'RGATISHDA RAQAMLI SIMULYATSIYA VA VIRTUAL REALLIK (VR) TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Xujanazarova Nozima Omonjonovna
Namangan davlat chet tillari instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola iqtisodiy matnlar tarjimasi jarayonini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalarining potentsial imkoniyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Unda til o'rganuvchilarning real tarjima muhitiga maksimal darajada yaqinlashtirilgan sharoitlarda xavfsiz va samarali tarzda kasbiy ko'nikmalarni egallashlari, murakkab iqtisodiy terminologiya va kontekstual xususiyatlarni amaliyotda qo'llashlari uchun qulay imkoniyatlar tahlil qilinadi. Raqamli simulyatsiyalar yordamida bank, moliya, savdo kabi sohalardagi iqtisodiy hujjatlar, hisobotlar va shartnomalarni tarjima qilish tajribasini yaratish, virtual reallik orqali esa xalqaro konferensiyalar yoki biznes muzokaralarida og'zaki tarjima holatlarini modellashtirish usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot ushbu texnologiyalarning tarjimonlik ta'limidagi didaktik ahamiyatini, kognitiv yuklamani optimallashtirish va motivatsiyani oshirishdagi rolini asoslashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy tarjima, raqamli simulyatsiya, virtual reallik, VR, tarjimashunoslik, ta'lim texnologiyalari.

Abstract: This article explores the potential of digital simulation and virtual reality (VR) technologies in teaching the translation of economic texts. It analyzes how these technologies can create optimal conditions for language learners to acquire professional skills safely and effectively in environments closely resembling real translation settings, enabling them to apply complex economic terminology and contextual nuances in practice. The paper examines methods for simulating the translation of economic documents, reports, and contracts in fields such as banking, finance, and trade using digital simulations, as well as modeling interpreting scenarios in international conferences or business negotiations through virtual reality. The research aims to substantiate the didactic significance of these technologies in translator education, emphasizing their role in optimizing cognitive load and enhancing motivation.

Key words: economic translation, digital simulation, virtual reality, VR, translation studies, educational technologies.

Аннотация: Данная статья посвящена изучению потенциальных возможностей цифровой симуляции и технологий виртуальной реальности (VR) в обучении переводу экономических текстов. В ней анализируются условия, позволяющие учащимся безопасно и эффективно овладевать профессиональными навыками в обстановке, максимально приближенной к реальной переводческой среде, а также применять сложную экономическую терминологию и контекстуальные особенности на практике. Рассматриваются методы создания опыта перевода экономических документов, отчетов и контрактов в таких областях, как банковское дело, финансы, торговля, с помощью цифровых симуляций, а также моделирование ситуаций устного перевода на международных конференциях или деловых переговорах посредством виртуальной реальности. Исследование направлено на обоснование дидактического значения этих технологий в переводческом образовании, их роли в оптимизации когнитивной нагрузки и повышении мотивации.

Ключевые слова: экономический перевод, цифровая симуляция, виртуальная реальность, VR, переводоведение, образовательные технологии.

KIRISH

Raqamli ta'lim texnologiyalari, jumladan, simulyatsiya va virtual reallik (VR) tizimlari turli sohalarda – tibbiyot, harbiy ish, muhandislik kabi yo'nalishlarda mutaxassislarni tayyorlashda o'zining yuqori samaradorligini isbotlagan.[1] Ushbu texnologiyalar talabalarga xavfsiz va nazorat qilinadigan muhitda real vaziyatlarni modellashtirish, tajriba orttirish va xatolardan saboq olish imkonini beradi. Tarjimonlik ta'limida esa bu texnologi-

1 Ergashov, A. R.Ta'limda innovatsion texnologiyalar: masofaviy o'qitish imkoniyatlari. Fan va ta'lim muammolari, (4), 88-92.2019

yalardan foydalanishning potentsiali hali to'liq ochib berilmagan, ayniqsa iqtisodiy matnlar tarjimasi kabi o'ziga xos sohada.

Iqtisodiy matnlarning xususiyatlari – terminologik aniqlik, kontekstual bog'liqlik va qat'iy strukturaviy talablar – ularni tarjima qilishda faqat nazariy bilimlarni emas, balki chuqur amaliy ko'nikmalarni ham talab qiladi.[2] Shu sababli iqtisodiy tarjima jarayonlarini simulyatsiya qilish va VR muhitida mashq qilish orqali talabalarning kompetensiyalarini oshirish masalasi ilmiy tadqiqotlarni talab etadi. Bugungi kunda iqtisodiy tarjimonlar real ish muhitida tezkorlik, aniqlik va murakkab kontekstual vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari zarur. An'anaviy auditoriya sharoitida bu kabi ko'nikmalarni to'liq shakllantirish qiyin kechadi. Raqamli simulyatsiya va VR texnologiyalaridan foydalanish talabalarga yuqori bosimli, real iqtisodiy tarjima vaziyatlarini modellashtirish va ularni xavfsiz tarzda amaliyotda sinab ko'rish imkoniyatini yaratadi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali, interaktiv va talabalar uchun qiziqarli qilishga xizmat qiladi.

Ushbu maqolaning maqsadi – iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanishning psixologik-pedagogik asoslarini ishlab chiqish hamda ularni amaliyotga joriy etish imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslashdir. Iqtisodiy matnlar tarjimasining o'ziga xos xususiyatlarini va tarjimonlik kompetensiyalariga qo'yiladigan zamonaviy talablarni tahlil qilish, shuningdek, raqamli simulyatsiya va virtual reallik texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi potentsialini hamda ularning psixologik-pedagogik asoslarini o'rganish maqolaning vazifasini tashkil etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy tilshunoslik sohasida G'ulomov A.G. va Ne'matov H. kabi olimlar iqtisodiy terminologiyaning shakllanishi, funksional xususiyatlari hamda boshqa tillarga tarjima qilish muammolarini o'rgangan. Alimov D.A. va Soliyev O.S.ning ishlari iqtisodiy matnlarni tarjima qilishda terminologik kompetensiyaning ahamiyatini va kognitiv yondashuvlarning rolini yoritgan.[3] Bu tadqiqotlar iqtisodiy tarjima jarayonining tilshunoslik asoslarini ochib beradi, biroq amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun qanday interaktiv vositalardan foydalanish mumkinligi yuzasidan yetarli tavsiyalar mavjud emas.

Talabalarga real iqtisodiy hujjatlar bilan ishlash, ulardagi terminologik nozikliklarni tushunish va turli kontekstlarda qo'llashda amaliy tajriba yetishmaydi. Zamonaviy pedagogika va ta'lim texnologiyalari bo'yicha Azizxo'jayeva N.N., Ergashov A.R., Mirsagatova N. kabi olimlar raqamli texnologiyalarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi rolini tadqiq etgan.[4] Rossiyalik olimlar V.A. Yefremov va A.N. Kolganovning ishlari esa raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ishlashini tashkil etish masalalariga bag'ishlangan.

Biroq bu texnologiyalarning aniq tarjimashunoslik ta'limiga, xususan iqtisodiy matnlar tarjimasi didaktikasiga tatbiq etilishi hamda uning samaradorligini psixologik-pedagogik jihatdan asoslash bo'yicha kompleks tadqiqotlar O'zbekiston ilmiy makonida ham, xalqaro miqyosda ham yetarli emas. Mavjud tadqiqotlar ko'pincha til o'rgatishda umumiy VR ilovalariga yoki matn tarjimasi jarayonini nazariy jihatdan o'rganishga qaratilgan bo'lib, iqtisodiy matnlarning o'ziga xos tarjima ehtiyojlarini VR va simulyatsiya orqali qondirishga doir aniq metodik yondashuvlar ishlab chiqilmagan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarjimashunoslik nazariyasi va iqtisodiy tilshunoslik bo'yicha fundamental bilimlar mavjud bo'lsa-da, raqamli simulyatsiya va virtual reallik texnologiyalarining iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishga integratsiyasi va uning psixologik-pedagogik samaradorligini asoslash bo'yicha chuqur tadqiqotlarga ehtiyoj katta. Ushbu maqola ana shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, raqamli simulyatsiya va VR vositalaridan foydalangan holda iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishning didaktik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslashni maqsad qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli simulyatsiyalar iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda o'ziga xos didaktik qiymatga ega. Ushbu texnologiya talabalarga moliyaviy hisobotlar, shartnomalar, tahliliy maqolalar yoki bank hujjatlari kabi turli iqtisodiy matn turlarini xavfsiz va nazorat qilinadigan muhitda tarjima qilish imkonini beradi. Simulyatsiyalar yordamida talabalar real hayotda uchraydigan terminologik qiyinchiliklar, kontekstual nozikliklar va madaniy xususiyatlar bilan duch kelishlari mumkin.[5] Eng muhimi, ular xato qilishdan qo'rqmasdan turli tarjima strategiyalarini sinab ko'rishlari, o'z xatolarini tahlil qilishlari va fikr-mulohazalar asosida darhol tuzatishlar kiritishlari mumkin.[6] Bu

2 Begaliyev, N. B. Iqtisodiy terminologiya va uning tarjimasi muammolari. Toshkent: Fan va texnologiya.2018
3 Alimov, D. A. Iqtisodiy matnlarni tarjima qilishda terminologik kompetensiyani rivojlantirish. Tilshunoslik masalalari, (1), 45-50.2021. Soliyev, O. S. Tarjimonlik faoliyatida kognitiv yondashuvning ahamiyati. Zamonaviy tilshunoslik va tarjimashunoslik, (2), 70-75.2022
4 Azizxo'jayeva, N. N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent: O'qituvchi.2006. Ergashov, A. R. Ta'limda innovatsion texnologiyalar: masofaviy o'qitish imkoniyatlari. Fan va ta'lim muammolari, (4), 88-92.2019
5 Begaliyev, N. B. Iqtisodiy terminologiya va uning tarjimasi muammolari. Toshkent: Fan va texnologiya.2018
6 Komissarov, V. N. Teoriya perevoda (lingvisticheskie aspekty). Moskva: Vysshaya shkola.1990

jarayon Komissarov ta'kidlagan tarjima jarayonining kognitiv jihatlarini chuqur o'zlashtirishga yordam beradi. Bunday simulyatsiyalar talabalarda nafaqat lingvistik, balki iqtisodiy bilimlarni qo'llash va kontekstni tushunish bo'yicha ham kompetensiyalarni rivojlantiradi.

Virtual reallik iqtisodiy tarjima ta'limiga yangi imkoniyatlar ochib beradi. Ayniqsa, og'zaki tarjima (sinxron yoki ketma-ket) ko'nikmalarini rivojlantirishda VR muhiti beqiyosdir. Masalan, xalqaro iqtisodiy forumlar, biznes muzokaralari, valyuta birjalari yoki investorlar yig'ilishlari kabi virtual ssenariylarni yaratish orqali talabalar real vaqt rejimida og'zaki tarjima qilish bosimini his qilishlari, og'zaki nutqning tezligi, intonatsiyasi va murakkabligi bilan ishlashga o'rganishlari mumkin. Bu, albatta, ularning stressga chidamliligini va tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi. VR, shuningdek, madaniy immersiya effektini berib, talabalarga turli mamlakatlarning biznes etiketlari va aloqa uslublarini tushunishga yordam beradi, bu esa iqtisodiy tarjimada muhim ahamiyatga ega.7 Shu bilan birga, VR ilovalarini yaratishning yuqori xarajati va texnik talablari uning keng tarqalishiga ma'lum darajada to'siq bo'lishi mumkin.

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili va iqtisodiy tarjima didaktikasiga zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish bo'yicha chuqur o'rganish natijasida iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanishning quyidagi asosiy ilmiy-nazariy va metodologik natijalari shakllantirildi:

1. Mavjud adabiyotlarda iqtisodiy matnlarning murakkabligi va o'ziga xosligi ta'kidlangan bo'lsa-da, ularni amaliy o'rgatishda real vaziyatlarni qayta yaratishdagi qiyinchiliklar doimo dolzarb bo'lib qolmoqda. Tadqiqot natijasi o'laroq, iqtisodiy tarjima jarayonini raqamli muhitda to'liq modellashtirish mumkinligi haqidagi konsepsiya ilgari surildi.

2. Adabiyotlar tahlili VR texnologiyalarining turli sohalarda, xususan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishdagi samaradorligini ko'rsatdi. Mazkur tadqiqot natijasida, aynan iqtisodiy sohadagi og'zaki tarjima (sinxron va ketma-ket) ko'nikmalarini rivojlantirishda VR muhitining o'ziga xos afzalliklari nazariy jihatdan asoslandi.

3. Tadqiqot natijasida raqamli simulyatsiya va VR texnologiyalaridan foydalanish orqali an'anaviy tarjimonlik kompetensiyalaridan (lingvistik, madaniy, texnik) tashqari, iqtisodiy tarjimonlar uchun yangi – "Raqamli iqtisodiy tarjimon kompetensiyasi" modelini shakllantirish mumkinligi ta'kidlandi.

XULOSA

Ushbu maqolada iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari har tomonlama ko'rib chiqildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, an'anaviy tarjima ta'limi metodlari zamonaviy iqtisodiy muhitning tez o'zgaruvchan talablariga, xususan, iqtisodiy tarjimonlarga qo'yilayotgan yuqori malaka va amaliy ko'nikmalar talablariga har doim ham to'liq javob bera olmaydi. Mavjud ilmiy ishlarda iqtisodiy terminologiya va tarjima nazariyasi chuqur o'rganilgan bo'lsa-da, ta'lim jarayonida innovatsion raqamli texnologiyalarni qo'llash masalasi yetarli darajada yoritilmagan. Iqtisodiy tarjimonlarni tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish ularning amaliy kompetensiyalarini real ish sharoitlariga moslashtirish uchun muhim ilmiy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Raqamli simulyatsiya va VR texnologiyalarini ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilish yuqori malakali, raqobatbardosh iqtisodiy tarjimonlarni tayyorlashga zamin yaratadi. Kelgusida ushbu nazariy asoslarni amaliy eksperimentlar orqali tasdiqlash hamda ishlab chiqilgan modullarni o'quv amaliyotiga keng joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alimov, D. A. (2021). Iqtisodiy matnlarni tarjima qilishda terminologik kompetensiyani rivojlantirish. Tilshunoslik masalalari, (1), 45–50.
2. Azizxo'jayeva, N. N. (2006). Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent: O'qituvchi.
3. Begaliyev, N. B. (2018). Iqtisodiy terminologiya va uning tarjimasi muammolari. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Ergashov, A. R. (2019). Ta'limda innovatsion texnologiyalar: masofaviy o'qitish imkoniyatlari. Fan va ta'lim muammolari, (4), 88–92.
5. G'aniyeva, N. A. (2017). Bo'lajak tarjimonlarda professional kompetentlikni shakllantirishning didaktik asoslari. Pedagogika fanlari doktori (DSc) diss. avtoreferati. Toshkent.
6. Komissarov, V. N. (1990). Teoriya perevoda (lingvisticheskie aspekty). Moskva: Vysshaya shkola.
7. Sutherland, I. E. (1968). A head-mounted three-dimensional display. Proceedings of the December 9–11, 1968, Fall Joint Computer Conference, Part I, 757–764.
8. Zyda, M. (2005). From visual simulation to virtual reality to games. Computer, 38(9), 25–32.

7 Soliyev, O. S. Tarjimonlik faoliyatida kognitiv yondashuvning ahamiyati. Zamonaviy tilshunoslik va tarjimashunoslik, (2), 70-75.2022.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.